

Министерство образования Республики Беларусь

Учреждение образования
«Белорусский государственный педагогический университет
имени Максима Танка»

Исторический факультет

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНОГО ЗНАНИЯ

Материалы II Международной студенческой
научно-теоретической конференции

Минск, 18 апреля 2017 г.

Минск
РИВШ
2017

УДК 378(061.3)
ББК 74.58
А43

Печатается по решению Совета исторического факультета
Белорусского государственного педагогического университета

Рекомендовано
Советом
(протокол № от 201 г.)

Редакционная коллегия:
кандидат исторических наук доцент *А. В. Касович* (отв. ред.);
кандидат исторических наук доцент *С. П. Шуляк*;
кандидат исторических наук доцент *А. А. Корзюк*;
кандидат исторических наук доцент *А. Ф. Великий*

Рецензенты:
доктор исторических наук профессор *Н. М. Забавский*;
доктор исторических наук профессор *А. М. Лютый*

Актуальные проблемы социально-гуманитарного зна-
А43 ния: материалы II Междунар. студ. науч.-теорет. конф.,
Минск, 18 апр. 2017 г. / редкол.: А. В. Касович (отв. ред.)
[и др.]. – Минск : РИВШ, 2017. – 430 с.
ISBN 978-985-586-021-2.

В сборнике представлены материалы исследований молодых уче-
ных республиканских, россий-ских, казахских и украинских высших
учебных заведений, учащихся учреждений общего среднего образова-
ния, посвященные актуальным проблемам исторических, педагогиче-
ских и социально-гуманитарных научных дисциплин.

Адресуется преподавателям, магистрантам и студентам вузов.

УДК 378(061.3)
ББК 74.58

ISBN 978-985-586-021-2

© Оформление. ГУО «Республиканский
институт высшей школы», 2017

і кіраўніцтва краіны, і беларускія дзеячы-эмігранты не ўсвядомілі важнасць для абодвух бакоў беларускага насельніцтва, што жыло на тэрыторыі тагачаснай Літвы ўжо шмат гадоў. Гэта ўплывала на нізкі ўзровень свядомасці літоўскіх беларусаў. Езавітаў звярнуў увагу на недахоп беларускіх арганізацый розных накірункаў дзейнасці: культурнага, палітычнага, эканамічнага. У кнізе падкрэслівалася, што сіла меншасці не ў інтэлігенцыі, а ў простым насельніцтве і ў ступені яго свядомасці. Аўтар станюча ацаніў дзейнасць Беларускага культурна-асветніцкага таварыства ў Літве, якое было заснавана ў 1931 годзе [4, с. 735–749].

Акрамя разгледжаных выданняў, аўтарству К. Езавітава, як мяркуецца, можа належаць шэраг артыкулаў у адзіным нумары рыжскага часопіса «На чужыне» (1920 год). У часопісе былі надрукаваныя артыкулы пра беларускую меншасць ў Латвіі, Эстоніі, Фінляндыі і Літве [5, с. 316].

Такім чынам, беларускі палітычны і грамадскі дзеяч К. Езавітаў з’яўляўся не толькі вядомым актывістам беларускай дыяспары ў міжваеннай Прыбалтыцы, але і аднім з першых яе гістарыяграфіаў. У сваіх працах «Беларусы ў Латвіі» і «Беларусы ў Літве» ён у абагульняючым выглядзе прадставіў грамадска-палітычнае і культурна-асветніцкае жыццё беларусаў у адзначаных краінах, абазначыў шэраг праблемаў, з якімі сутыкнулася беларуская меншасць. Далезеныя з гэтых выданняў, а таксама ўласныя ацэнкі К. Езавітава, якія не страцілі навуковай вартасці могуць быць карыснымі сучаснаму пакаленню даследчыкаў беларускай дыяспары ў краінах Прыбалтыкі.

Літаратура

1. Міхнюк, У. Канстанцін Езавітаў: матэрыялы да біяграфіі / У. Міхнюк, Я. Паўлаў // Маладосць. – 1995. – №1. – С. 219–240.
2. Герасімаў, В. «Да праўды сыветлай, братка, йдзі!» / В. Герасімаў // Польша. – 1994. – №8. – С. 170–189.
3. Езавітаў, К. Беларусы ў Латвіі / К. Езавітаў // Запісы Беларускага Інстытуту Навукі й Мастацтва. – №36. – Нью-Ёрк – Менск: Беларускі Інстытут Навукі й Мастацтва, 2013. – С. 629–732.
4. Езавітаў, К. Беларусы ў Літве / К. Езавітаў // Запісы Беларускага Інстытуту Навукі й Мастацтва. №36. – Нью-Ёрк – Менск: Беларускі Інстытут Навукі й Мастацтва, 2013. – С. 733–749.
5. «На чужыне» прад. Н. Гардзіенкі // Запісы Беларускага Інстытуту Навукі й Мастацтва. – № 36. – Нью-Ёрк – Менск: Беларускі Інстытут Навукі й Мастацтва, 2013. – С. 314–333.

ГІСТОРЫЯГРАФІЯ ГІСТОРЫІ КУЛЬТУРЫ БЕЛАРУСІ Ў КАНЦЫ ХVІІІ – ПЕРШАЙ ПАЛОВЕ ХІХ СТАГОДДЗЯ

*В. С. Шастак, 1 курс, гістарычны ф-т, БДПУ, Мінск
наук. кір. – А. М. Люты, доктар гістарычных навук, прафесар, БДПУ*

Культура Беларусі ў канцы ХVІІІ – першай палове ХІХ ст. займае важнае месца ў нацыянальнай гісторыі беларускага народа. Гэта адна з найцікавейшых старонак доўгага і складанага лёсу нашай зямлі.

Даследаваннем гэтага пытання з розных бакоў займаліся шматлікія польскія, рускія, а таксама беларускія навукоўцы на працягу больш, чым двух стагоддзяў.

А сапраўды грунтоўнай працай з’яўляюцца навуковыя артыкулы па даследаваннях дасавецкага і постсавецкага перыядаў гісторыяграфіі гісторыі культуры Беларусі канца ХVІІІ – першай паловы ХІХ стагоддзя выдатнага беларускага гісторыка А. Н. Сімончыка [1].

У іх навуковец робіць ўсебаковы аналіз крыніц, пэўных перыядаў, апісвае яго характэрныя асаблівасці, перелічвае прозвішчы даследчыкаў, што марна працавалі над гэтым пытаннем.

Вось, напрыклад, у сваім першым артыкуле, што носіць назву «Исследования по историографии истории культуры Беларуси конца ХVІІІ первой половины ХІХ в. досоветского периода», А. Н. Сімончык дае наступную характарыстыку гэтаму этапу:

«В досоветский период исследования по историографии истории культуры Беларуси конца ХVІІІ – первой половины ХІХ в. осуществлялись по истории, этнографии и фольклору в виде небольших обзоров работ предшественников, в которых рассматривались эти вопросы российскими, белорусскими и украинскими учеными» [1, с. 46].

Вялікі ўклад ўнеслі рускія гісторыкі у даследаванні пытанняў культуры Беларусі канца ХVІІІ – першай паловы ХІХ ст., а менавіта, П. А. Бессонаў і А. Н. Пылін, якія крытычна ставяцца да даследаванняў польскіх навукоўцаў.

Значительный анализ исследований польских ученых, в которых рассматривались вопросы истории культуры Беларуси конца XVIII – первой половины XIX в., содержит пояснение издания П. А. Бессонова «Белорусские песни». П. А. Бессонов сочувствует народу «дивного белорусского края» и впервые среди российских исследователей призывает русскую общественность с уважением относиться к белорусской самобытной культуре, получившей возможность развития в первой половине XIX в. [2, с.21–22].

В конце 80-х гг. XIX в. российский ученый А. Н. Пыпин публикует первые статьи по истории белорусской этнографии в журнале «Вестник Европы», в которых помещает обзоры научных исследований польских и российских ученых, в работах которых освещались те или иные вопросы истории культуры Беларуси конца XVIII – первой половины XIX в.

...в котором критикует польских исследователей за намеренное искажение развития белорусской культуры исследуемого периода, ее целенаправленное ополячивание и опровергает польскую концепцию этнической и культурной близости белорусов с поляками [3, с. 211–223].

Такім чынам, можна канстатаваць вялікі ўплыў польскай культуры, а таксама палітыкі русіфікацыі на развіццё самабытнай беларускай культуры.

Нельга пакінуць без ўвагі і беларускіх навукоўцаў дасавецкага перыяда, што актыўна займаліся распрацоўкай гэтай тэмы. Сярод іх выдзяляюцца А. Г. Кіркор, А. К. Ельскі, Е. Ф. Карскі.

Дакладна прааналізавалі даследаванне Е. Ф. Карскага, трэба засяродзіць увагу на тым, што аўтар называе беларусаў самастойным усходнеславянскім народам, падкрэслівае яго непрыналежнасць да польскага ці рускага этнасу.

В ходе анализа работ вышеперечисленных российских и польских исследователей, ученый приходит к выводу, «что население Северо-Западного края не поляки и не русские, а отдельный, со своим национальным характером, языком, своими самобытными традициями, обрядами и культурой народ». Таким образом, им выдвинута гипотеза, позже закрепленная в концепции, согласно которой белорусы – третий восточнославянский народ со своей культурой, которая после присоединения территории Беларуси в конце XVIII в. к Российской империи получила возможность дальнейшего развития и, несмотря на события первой половины XIX в., значительно шагнула вперед [4, с. 201, 203, 207–208, 213, 217, 219–223, 228–239, 245, 249–250, 266].

У Перыяд Першай Сусветнай вайны і Першай Рускай рэвалюцыі праблемай даследавання гісторыяграфіі Беларусі займаліся толькі некаторыя беларускія і украінскія навукоўцы, да якіх можна аднесці В. Ю. Ластоўскага, Д. І. Дарашэнка і І. П. Крыў'якевіча.

Трэба зрабіць выснову аб тым, што у канцы XIX – пачатку XX ст. многімі беларускімі, рускімі, а таксама украінскімі гісторыкамі была аправергнута польская і руская канцэпцыя паходжання беларусаў, а падкрэслівалася іх самастойнасць як народа, наяўнасць самабытнай культуры і гістарычных каранёў.

Што датычыцца постсавецкага перыяда развіцця гісторыяграфіі гісторыі культуры Беларусі у канцы XIX – першай палове XX ст. адразу неабходна ўказаць, што пасля распаду СССР і ўтварэння незалежнай Рэспублікі Беларусь дзяпазон даследаванняў гэтага пытання значна пашырыўся. Сярод вядомых гісторыкаў, фалькларыстаў, этнографіаў выдзяляюць Г. А. Кавановскага, Д. В. Карэва, В. К. Бандарчыка, А. С. Федосіка, А. Н. Філатова, В. Г. Філеўкова, В. И. Навіцкага, В. А. Белазаровіча.

Вялікую увагу трэба аддаць даследаванню Д. В. Карэва, а менавіта яго індывідуальнай канцэпцыі развіцця беларускай гісторыяграфіі.

Д. В. Каревым выдвинута авторская концепция, согласно которой в белорусской историографии конца XVIII – начала XX в. происходит коренная эволюция парадигм – формируются шляхетская (по своему социальному профилю), «краевая» (по предмету исследования) и «билингвистическая» (по типу исторического сознания) историография. Историография становится национальной, рассматривает судьбу народа, а не государства и его правящей элиты. Ученый приходит к убеждению, что историческая наука, интересовавшаяся преимущественно политической и конфессиональной историей, в конце XIX – начале XX в. обращает внимание и на историю белорусской культуры [5, с. 219–222].

Таксама цікавасць выклікае навуковая праца А. Н. Філатавай, у якой вельмі шырока распісана пытанне ўплыву палітыкі пананізацыі і русіфікацыі на развіццё культуры Беларусі канца XVIII – першай паловы XIX ст.

Так, А. Н. Филатова в разделе «Палітыка царскага ўрада ў галіне культуры» из исследований, в которых рассматривались вопросы истории культуры Беларуси конца XVIII – первой половины XIX в., указывает работы российских ученых: «История русского самосознания по историческим памятникам и научным сочинениям России» А. Г. Киркора, «Западноруссизм» А. Цвикиевича и «История Беларуси» М. В. Довнар-Запольского, общим для которых является осуждение колонизации и русификации Беларуси, в том числе и белорусской культуры указанного периода, проводимой поляками и правительством Российской империи. [6, с. 304–306].

У сваім даследаванні «Беларуская культура ў славянскай гістарыяграфіі XIX – пачатку XX ст.» В. Г. Філекаў значную ролю адводзіць фальклору, што выступіў у якасці рухаючай сілы нацыянальнага адраджэння беларускага этнасу.

По мнению автора, именно эти исследователи отразили «первые симптомы национального возрождения», проявившись в возникновении белорусской литературы и изучении фольклора и этнографии белорусов [7, с. 317].

Падкрэсліваючы дынаміку развіцця і навуковую каштоўнасць пэўнага напрамка, неабходна прывесці для прыкладу даклад знакамитага беларускага гісторыка В.І.Навіцкага, дзе той вельмі грунтоўна і аб'ектыўна аналізуе даследаванні многіх навукоўцаў, выяўляе як станоўчыя, так і адмоўныя бакі гэтага пытання.

В докладе дан детальны обзор работ, в которых исследовалась история культуры Беларуси конца XVIII – первой половины XIX в., как положительное отмечено, что появились исследования, авторы которых ушли от идеологического давления и изучали основные тенденции в развитии культуры досоветского и советского периодов с более демократических позиций. Среди них отмечены публикации В. В. Качановского «Гісторыя культуры Беларусі», Л. Лыча «Гісторыя культуры Беларусі» и «Беларуская мова і нацыя». Подчеркнуто, что именно эти ученые подвергли острой критике колонизацию и русификацию Беларуси и белорусской культуры в первой половине XIX в. [8, с. 268].

Падводзячы вынікі гэтага этапу развіцця гістарыяграфіі, яшчэ раз пералічым такія асаблівасці поставацкага перыяда даследавання гісторыі культуры Беларусі канца XVIII – першай паловы XIX ст., як пашырэнне навуковай праблематыкі, максімальнае адлюстраванне работ па культуры і быту беларусаў канца XVIII – першай паловы XIX ст., выкарыстанне разнастайных метадаў і падыходаў, іх неапалітаванасць, а таксама крытыка метадалагічных падыходаў саўвешкай гістарыяграфіі.

Такім чынам, вывучэннем гісторыі культуры Беларусі канца XVIII – першай паловы XIX ст. займаліся многія даследчыкі на працягу некалькіх стагоддзяў. Кожны з этапаў развіцця гісторыяграфіі пэўнага пытання меў свае характэрныя рысы, даследчыкаў, плюсы і мінусы. Вельмі глыбокім праўдленнем гэтага сталі навуковыя артыкулы выдатных беларускіх гісторыкаў А.Н.Сімончыка і В.І.Навіцкага, дзе яны здолелі абагуліць веды і даць канструктыўную ацэнку дзейнасці рускіх, польскіх і беларускіх навукоўцаў.

Літаратура

1. *Сімончык, А. Н.* Исследования по историографии истории культуры Беларуси конца XVIII – первой половины XIX в. досоветского периода / А. Н. Сімончык // Вестні БДПУ. – Мінск, 2014. – Серыя 2. – № 4. – С. 46.
2. *Бессонов, П. А.* Белорусские песни, с подробными объяснениями их творчества и языка, с очерками народного обряда, обычая и всего быта / П. А. Бессонов. – М.: Издательством Общества любителей российской словесности (в Типографии Бахметева), 1871. – Вып. 1: Бессонов, П. А. [Песни обрядовые]. – [2]. LXXXI, II, с. 176.
3. *Пытин, А. Н.* Белорусская этнография / А. Н. Пытин // Вестник Европы. – 1887. – Кн. 5. – С. 211–252.
4. *Карский, Е. Ф.* Белорусы: в 3 т., 7 вып. / Е.Ф. Карский. – Варшава, 1903–1922. – Т. 2: Язык белорусского племени, [вып.] I. Исторический очерк звуков белорусского наречия. – Варшава: Типография Варшавского учебного округа, 1908. – [2], IV, XXIV, с. 579.
5. *Карев, Д. В.* Белорусская историография в конце XVIII – начале XX вв.: дис. ... д-ра ист. наук: 07.00.09 / Д. В. Карев; АН Беларуси, Ин-т истории. – Гродно, 1995. – С. 276.
6. *Філатова, А. М.* Палітыка царскага ўрада ў галіне культуры / А. М. Філатова // Гістарыяграфія гісторыі Беларусі канца XVIII – пачатку XX ст.: праблемы, здабыткі, перспектывы / Н. В. Анофранка [і інш.]; навук. рэд. В. В. Яноўская; НАН Беларусі, Ін-т гісторыі. – Мінск: Беларус. навука, 2006. – С. 304–314.

7. *Філякоў, У. Г.* Беларуская культура ў славянскай гістарыяграфіі XIX – пачатку XX ст. / У. Г. Філякоў // *Гістарыяграфія гісторыі Беларусі канца XVIII – пачатку XX ст.: праблемы, здабыткі, перспектывы* / Н. В. Анофранка [і інш.]; навук. рэд. В. В. Яноўская; НАН Беларусі, Ін-т гісторыі. – Мінск: Беларус. навука, 2006. – С. 314–329.

8. *Актуальныя пытанні гістарыяграфіі айчынай і сусветнай гісторыі* / М-ва адукацыі Рэсп. Беларусь, УА «БДПУ імя М. Танка», Гіст. фак.; рэдкал.: М. М. Забайскі [і інш.]. – Мінск: БДПУ, 2012. – С. 355.

БИБЛИОТЕКА ВИЛЕНСКОГО УНИВЕРСИТЕТА И ЕЁ РОЛЬ В ИСТОРИИ ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ

*Я. А. Шедко, 1 курс, исторический ф-т, БГПУ, Минск
науч. рук. – Н. М. Забавский, доктор исторических наук, профессор, БГПУ*

История Библиотеки Виленского университета посвящена не одна научная работа. Являясь хранилищем разнообразных знаний, она привлекала многочисленных историков, археологов, искусствоведов и многих других исследователей. Она не только хранилище бесценных книг. Само здание библиотеки – уникальное культурное и историческое достояние, как Литвы, так и всей Восточной Европы.

Библиотека является неотъемлемой частью Виленского университета и своим основанием обязана Ордену иезуитов. В 1570 г. виленский епископ Валериан Протасевич пригласил иезуитов в земли ВКЛ с целью борьбы с Реформацией и распространением католичества. Летом того же года была учреждена библиотека. Первоначально в библиотеку входили собрания книг великого князя литовского и короля польского Сигизмунда Августа и виленского епископа Георгия Альбиня. Коллекция Сигизмунда Августа, известного покровителя наук и искусств, содержала лучшие из классических произведений, отчеты путешественников, историческую литературу, хроники, сочинения по естественным наукам, юриспруденции, литературу о военном деле и медицинские трактаты. Она включала в себя Библию, переведенную Мартином Лютером, произведения Евклида и Клавдия Птолемея, издание «О вращении небесных сфер» Коперника, и многие другие работы [2; 7; 8].

1 апреля 1579г. великий князь литовский и король польский Стефан Баторий даровал привилегию об учреждении Академии и университета виленского Общества Иисуса. С этого времени библиотека официально именуется Библиотекой Виленского университета. После смерти Валериана Протасевича в 1580 г. библиотека пополнилась еще на несколько тысяч книг. За все время управления Виленским университетом Орденом иезуитов его библиотека активно пополняла свои фонды. И до 1773 г. численность книг увеличилась до одиннадцати с половиной тысяч экземпляров. Многие хранившиеся там книги имели огромную материальную ценность. Они были украшены золотом, серебром, драгоценными камнями. Поэтому в результате многочисленных войн, хищений и пожаров многие ценные книги были утрачены и впоследствии оказались в библиотеках и частных коллекциях России, Польши, Швеции и других стран.

После отстранения от управления Виленским университетом Ордена иезуитов в 1773 г., он попал под юрисдикцию Эдукационной комиссии, созданной 14 октября 1773 г., руководящего органа просвещения в Речи Посполитой. Учебное заведение было преобразовано в Главную школу Великого княжества Литовского, образование в которой стало носить более светский характер. При Главной школе была учреждена медицинская коллегия, открыта обсерватория. В связи со сменой статуса, коллекция библиотеки стала активно пополняться книгами по естествознанию и медицине. Активно приглашались учёные и преподаватели из Европы. Они содействовали развитию наук и воспитанию плеяды местных учёных и мыслителей (Станислав Бонифацы Рундзилл, Лауринас Стуока-Гуцявичюс, Михаил Шульц и др.). Благодаря профессору Жану Эммануэлю Жилиберу во дворе Медицинской коллегии в 1782 году были основаны ботанический сад и оранжерея [3; 5].

В результате разделов Речи Посполитой значительная часть земель ВКЛ оказались в составе Российской Империи. После вхождения в состав Российской Империи Вильни, Главная Виленская школа была переименована в императорский Виленский университет. К середине 20-х гг. XIXв. императорский Виленский университет являлся одним из наиболее прогрессивных и лучших учебных заведений Российской Империи, что положительно отразилось и на библиотеке. Начинается активное пополнение её фондов. Готфрид Гроддек, который являлся